

УДК 599.35/.38

Т. М. Куцериб, канд. біол. наук
Львівський державний університет фізичної культури
Львівський національний університет ім. Івана Франка

ГРУНТОРІЇ В БІОТОПАХ СЕРЕДНЬОГІР'Я КАРПАТ

Найпоширенішими ґрунториями середньогір'я Карпат є кріт (*Talpa europaea* L.) і кабан (*Sus scrofa* L.). Рийна та екскреторна діяльність ссавців-ґрунторіїв на сьогодні є масштабним екологічним фактором.

У результаті рийної діяльності крота й кабана змінюється мікрорельєф місцевості, і тим самим збільшується площа прямого контакту ґрунту з повітряним середовищем. Крім цього, впливаючи на середовище свого існування, ґрунторії є одним з незамінних природних екологічних факторів формування фізико-хімічних властивостей ґрунту, який веде за собою зміни фізико-хімічного складу ґрунту в місцях викидів та пориїв. Так, під впливом ссавців-ґрунторіїв твердість ґрунту зменшується в 2,3–17,0 разів. Аераційні властивості лісових ґрунтів під впливом ґрунторіїв зростають на 13–39 %. У зоні активної діяльності ґрунторіїв (у ґрунтовому горизонті до 40 см) утворюються повітряні порожнини об'ємом від 1,7 до 25,0 м³/га.

Ссавці-ґрунторії забезпечують вертикальний перерозподіл мікро- і макроелементів, що сприяє поліпшенню трофічних умов для автотрофів, і це відповідно впливає на формування всієї біоти. Інтенсифікуються процеси гумусоутворення; кількість гумусу в місцях впливу ссавців-ґрунторіїв зростає на 10–40 %. Кислотність ґрунту зменшується, рН зростає на 6–14 %, досягаючи значень 7,6–8,3 (Пахомов, 1998, 2005). Оскільки наведені дані стосуються переважно степової зони України, а в нашому регіоні подібні роботи дуже рідкісні, тому ми оцінили рийну діяльність ссавців у різних біотопах Верхньо-Дністровських Бескид та вміст біогенних елементів у їхніх викидах і пориях.

Вплив рийної діяльності на рослини видно за зміною рослинного покриву та формуванням структури фітоценозу. В місцях впливу ссавців-ґрунторіїв, на викидах та пориях, насамперед змінюються ґрунтовий і рослинний покрив. У перші роки на земляних викидах відбувається різка зміна фітоценозу. На лісових кротовинах першими поселяються лишайники і лише через 3–4 роки — квіткові рослини (Куцериб, 2011, 2012). Викиди сліпаків заростають спочатку бур'янами, потім кореневищними рослинами, а тоді — пухкодернинними злаками (Пахомов, 2005). Лише через кілька років рослинний покрив на переораній цими тваринами землі набуває характерного для цього фітоценозу вигляду.

Проаналізувавши ділянку сіножатеї, що пошкодив крот, ми встановили, що у свіжих (до півтора року) викидах кількість видів рослин на 1 м² дорівнює 12, на середньовікових дворічних викидах — 24 види, а на старих семимірічних викидах — 27. Найбільшу кількість видів рослин знайдено на старих викидах,

що удвічі перевищує контроль, тобто рийна діяльність крота сприяє видовому збагаченню фітоценозів.

На свіжих викидах виявлено 12 видів рослин, з яких 11 видів — трав'яних і 1 вид — деревний. На середньовікових викидах кількість видів становить 24, з яких трав'яних 17 видів, сходів кущів — 2 види і дерев — 5 видів. На старих викидах знайдено 27 видів, із яких трав'яних — 23, молодих сходів кущів — 3, та 5 видів сходів дерев. Серед кущів трапляються *Corylus avellana* L., *Alnus hirsute* (Spach.) Turcz ex Rupr. і *Roza canina* L. серед деревних порід — *Pinus sylvestris* L., *Fraxinus excelsior* L., *Acer platanoides* L., *Malus sylvestris* Mill. та *Betula pendula* Roth, з трав'янистих рослин — *Hypericum perforatum* L., *Campanula glomerata* L., *Centaurea jacea* L., *Calendula officinalis* L., *Arnica Montana* L. та *Hieracium pilosella* L., *Trifolium repens* L., *Rumex confertus* Wild. та *Polygonum persicaria* L. (Куцериб, 2011, 2012).

Таким чином, трансформаційна діяльність ссавців-грунторіїв є важливим біотичним фактором в оптимізації екологічного балансу ґрунтів у середньогір'ї Карпат. Встановлено, що місця, зриті кротоми чи кабанам на сіножатях і пасовищах, створюють добрі умови для природного лісовідновлення та сприяють збільшенню біотичного різноманіття в місцях їхньої діяльності.

УДК 630*582.28:579 26

В. Г. Лозицький¹⁴, аспірант

**Український науково-дослідний інститут лісового господарства
та агролісомеліорації**

**ОСОБЛИВОСТІ КОРЕНЕВИХ СИСТЕМ СОСНИ ТА БЕРЕЗИ
В УМОВАХ УРАЖЕННЯ КОРЕНЕВОЮ ГУБКОЮ
(*HETEROBASIDION ANNOSUM* (FR.) BREF.**

Успішне поновлення берези на прогалинах осередків кореневої губки стало основою для рекомендацій щодо профілактики їх появи та поширення в культурах сосни на староорних землях. Проте, як показала практика, створення сосново-березових культур не знижує ймовірності їх ураження кореневою губкою. Береза як основний супутник сосни також входить до списку порід, що уражуються кореневою губкою. Так, перший опис гриба збудника *Heterobasidion annosum* (Fr.) Bref. був зроблений за плодовим тілом, знайденим на березі. Проте можливість розвитку осередків кореневої губки в березняках, створених на староорних землях, залишається спірним питанням, оскільки чисті березняки у лісогосподарській практиці вважаються похідними і підлягають реконструкції. У зв'язку з цим важливо з'ясувати особливості ураження кореневих систем сосни та берези кореневою губкою.

¹⁴ Науковий керівник — Усцький І. М., кандидат сільськогосподарських наук.